

Toespraak Voorzitter bij vertrek Leden op 5 juni 2007

De Voorzitter:

Aan de orde is het afscheid van niet in de Kamer terugkerende Leden.

Geachte medeleden,

Vandaag komt de Eerste Kamer der Staten-Generaal voor het laatst in deze samenstelling bijeen. Een parlementaire periode waarin het politieke leven in ons land gekenmerkt werd door aanzienlijke turbulentie, komt ten einde. Die turbulentie is in de Eerste Kamer zeker ook voelbaar geweest, maar er toch slechts in beperkte mate door aangejaagd. De Eerste Kamer is een instituut waarin politieke tegenstellingen niet uit de weggegaan worden, maar toch ook vaak overbrugd. Wat burgers en politieke stromingen verbindt komt hier zeker zo sterk voor het voetlicht als wat in een gezonde democratie verdeeld houdt en verschil van inzicht meebrengt.

Evenals vier jaar geleden doet bijna de helft van de Leden van deze Kamer afstand van het lidmaatschap van de Eerste Kamer. Wij treuren om het verlies aan ervaring, kennis, visie, denkkraft dat met het vertrek van zoveel leden gepaard gaat, maar verheugen ons over de vernieuwing die deze staatsinstelling op basis van de democratische procedures die ons staatsrecht kent, juist ook wat betreft ervaring, kennis, visie en denkkraft weer zal ondergaan.

Alvorens de collega's die afscheid nemen individueel met een enkel woord toe te spreken, wil ik deze gelegenheid aangrijpen om kort terug te blikken op wat wij als Eerste Kamer gezamenlijk bereikt hebben in de afgelopen periode en stilstaan bij enkele gedenkwaardige momenten die zich in die periode in deze Kamer hebben voorgedaan.

Rol en positie Eerste Kamer

Collegae,

Mag ik beginnen te releveren wat de omvang van de wetgevende activiteit van de Eerste Kamer in de periode 2003-2007 geweest is. Bij de Eerste Kamer zijn in

deze periode ingediend: 1039 wetsvoorstellen. Van 1046 wetsvoorstellen kon de behandeling worden afgerond. 1042 wetsvoorstellen werden aanvaard en 4 wetsvoorstellen werden verworpen. Van de wetsvoorstellen waarover expliciet gestemd is, zijn er 15 met algemene stemmen aanvaard en is er één unaniem verworpen. In de afgelopen periode zag de regering in het debat over een wetsvoorstel in deze kamer 14 maal aanleiding bij de Tweede Kamer een novelle aanhangig te maken. 11 van de 14 novelles zijn met instemming van de gehele Kamer aanvaard.

In totaal zijn 83 in de periode die nu afloopt. 83 moties ingediend. 38 moties zijn aangenomen, 21 zijn er verworpen, 20 zijn er ingetrokken en 4 zijn er aangehouden. Van de 38 aangenomen moties zijn 22 met algemene stemmen aangenomen.

Deze cijfers onderstrepen dat deze Kamer in haar besluitvorming zeer frequent uitstijgt boven politieke scheidslijnen. Bij de oordeelsvorming over de vraag of een wetsvoorstel de toetsing aan maatstaven van kwaliteit, uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid kan doorstaan, leidt de besluitvorming zeer geregeld tot consensus.

De Eerste Kamer maakt onderdeel uit van de Staten-Generaal en opereert als zodanig in een omgeving die mede bepaalt wat wij doen en hoe wij hier ons werk doen. Wie de berichtgeving van de afgelopen vier jaar over dé politiek in het algemeen en de Haagse politiek in het bijzonder er nog eens op naleest, kan moeilijk anders concluderen dan dat de rol en positie van de Eerste Kamer onmisbaar is in het Nederlandse Staatsbestel. Steeds vaker wordt uit die berichtgeving duidelijk dat er een groeiend vertrouwen is in Nederland in die rol van medewetgever en controleur van de regering. Hoewel over de invulling van die rol de meningen – ook hier in dit huis – nogal verschillen, maakt de toegenomen dynamiek in het publieke debat over de politiek een ding duidelijk: er is in Nederland een sterke behoefte aan een parlementair instituut dat zonder de invloed van de waan van de dag, maar wel vanuit een brede maatschappelijke ervaring en met een enorme juridische expertise wetgeving en de hoofdlijnen van het regeringsbeleid op geheel eigen merites beoordeelt.

Opvallend zijn in dit verband de uitkomsten van een onderzoek onder Tweede Kamerleden over het functioneren van de Nederlandse democratie dat de Raad voor het openbaar bestuur onlangs publiceerde. Uit dat onderzoek blijkt onder

meer dat de steun voor afschaffing van de Eerste Kamer in de Tweede Kamer geleidelijk steeds verder lijkt af te kalven. Was in 1979 nog een meerderheid van de Tweede Kamerleden voorstander van afschaffing, in 1990 was de tegenstand gegroeid tot een meerderheid, in 2006 zelfs tot een tweederde meerheid. Een het tijdschrift Intermediair publiceerde vorig jaar de uitkomsten van een enquête onder hogere ambtenaren. Maar liefst 83% moet er niet aan denken dat de senaat zou verdwijnen. Graag benadruk ik dat de Voorzitter van de Nationale Conventie steeds benadrukt heeft dat de Eerste Kamer In het wetgevingsproces een belangrijke rol speelt. De Conventie ziet mogelijkheden die rol nog beter uit de verf te laten komen. Over de voorstellen dienaangaande zal de discussie ongetwijfeld nog worden voortgezet.

Mag ik er ook op wijzen dat de tweekamerstelsels in parlementaire democratieën het afgelopen decennium bepaald de wind mee hebben gehad. Een enkele keer besluit een land de stap te zetten naar een éénkamerstelsel, zoals Noorwegen onlangs gedaan heeft. Maar veel meer landen, en met name in Midden- en Oost Europa hebben, hebben na het herstel van de democratie die op het communistische tijdperk volgde, gekozen voor vestiging van, of terugkeer naar, een uit twee huizen bestaand parlement. We hebben in de afgelopen periode enkele 10-jarige jubilea van nieuwe senaten mogen vieren. De Association of European Senates is een boeiend nieuw netwerk geworden waarbinnen ervaringen met toetsing van wetgeving en controle op uitoefening van regeringsmacht door een 'hoger' of 'tweede' huis worden uitgewisseld. Veel senaten, en juist ook nieuwe senaten, hechten aan goede bilaterale betrekkingen met onze Eerste Kamer. Aan de vele verzoeken om uitwisseling en steun kan, gegeven de tijd die onze senatoren en medewerkers beschikbaar hebben, helaas slechts in beperkte mate worden beantwoord.

Koninklijk Huis

Voor de leden van het Koninklijk Huis en in het bijzonder voor Hare Majesteit de Koningin waren de afgelopen vier jaar om wisselende redenen zeer bewogen. In 2004 overleden achtereenvolgens zowel prinses Juliana als prins Bernhard. Zij zijn in de Verenigde Vergadering herdacht. Ook bij vreugdevolle gebeurtenissen in het Koninklijk Huis stond onze Kamer stil. Ik noem de geboortes van de kinderen van Hunne Koninklijke Hoogheden de prins van Oranje en prinses

Máxima, prinses Amalia en haar zusjes Alexia, en – recent – Ariane. Het jaar 2005 stond in het teken van het zilveren regeringsjubileum van onze Koningin, waarbij ik de eer had om voorzitter te mogen zijn van het Nationaal Comité dat de festiviteiten rondom dit jubileum organiseerde. Een hoogtepunt van de feestelijkheden was een jubileumbijeenkomst van de Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal rond ons Staatshoofd in de Ridderzaal op Koninginnedag, 30 april, 2005.

Politieke ontwikkelingen

De hevige politieke storm die in 2002 ontstond na de opkomst van de LPF heeft de afgelopen periode geleid tot een voor ons land ongewoon onrustige politieke situatie, waarbinnen de Kabinetten Balkenende II en III een moeilijke taak moesten vervullen om ons land politiek en bestuurlijk weer goed op de rails te krijgen. Bijzonder confronterend voor politiek Den Haag daarbij was het “nee” van de Nederlandse bevolking bij het referendum over het grondwettelijke verdrag voor de toekomstige Europese Unie. Naar mijn mening heeft de Eerste Kamer, mede met de bijzonder geslaagde conferentie op 9 maart jongstleden, er aan bijgedragen dat de stilte die na dat referendum als een zware deken over Nederland hing – is doorbroken. Ook economisch moest Nederland een flinke crisis doorstaan die – na het zich laat aanzien – inmiddels ten goede is gekeerd. Burgers en politici kunnen zich weer op positieve wijze richten op de toekomst van Nederland.

Beter zichtbaar

De Kamerperiode 2003 – 2007 kan worden gekenmerkt als één waarin de senaat nadrukkelijker van zich heeft willen doen spreken. Bij aanvang van deze periode had deze Kamer zich voorgenomen beter zichtbaar te worden. Beter zichtbaar bij onze kiezers – de leden van provinciale staten – maar ook beter zichtbaar bij burgers, maatschappelijke organisaties, het bedrijfsleven en de rechterlijke macht. Welnu, ik denk dat wij daar al behoorlijk goed in geslaagd zijn. Wij zijn beter zichtbaar geworden bij onze kiezers door de werkbezoeken die alle twaalf de provinciale staten de afgelopen jaren hebben gebracht aan onze Kamer. Interactie stond centraal bij deze bezoeken, en aan die interactie werd gemiddeld per keer maar liefst door twintig senatoren deelgenomen. We mogen ons ook gelukkig prijzen dat een toenemend aantal burgers – dankzij allerlei

inspanningen van zowel de Leden als het ondersteunende apparaat – de weg heeft gevonden naar ons prachtige gebouw hier aan het Binnenhof. Een hoogtepunt vond ik Monumentendag 2006, een dag waarop ruim 5000 medeburgers voer over onze drempel hebben gezet. Verder wil ik memoreren dat wij de afgelopen vier jaar twee keer uitgebreid van gedachten hebben kunnen wisselen met leden van de Raad van State, wat heeft geleid tot een beter wederzijds inzicht van elkaars werkzaamheden. Ook heeft de grotere openheid t.a.v. onze commissievergaderingen en het tonen van de resultaten die wij als Kamer geboekt hebben in de debatten met de regering op onze internetsites mijn inziens bijgedragen aan een grotere zichtbaarheid. Daarnaast is de zichtbaarheid van de Eerste Kamer toegenomen door de jaarberichten die wij de afgelopen jaren hebben uitgebracht en die hun weg hebben gevonden naar diverse maatschappelijke organisaties en instanties. Deze Jaarberichten bevatten geen uitputtende opsommingen van feiten en activiteiten, maar dienen vooral om de lezer een beeld te geven van de wijze waarop de Eerste Kamer als instituut gebruik maakt van haar positie en bevoegdheden. Tot slot mag ik u hier melden dat de Eerste Kamer met ingang van de komende periode beter zichtbaar zal zijn door een nieuwe huisstijl die alle communicatie van de Eerste Kamer ondersteunt met een beeld van een eigentijds, zelfstandig instituut dat midden in de maatschappij staat en transparant is en opereert en zelfbewust verantwoording aflegt.

Europa en de wereld

Aparte aandacht verdient vandaag nog de zelfstandige rol die de Eerste Kamer vervult in het Europees bestel, zowel op nationaal als op Europees niveau. De afgelopen jaren heeft in Europa zich een stille revolutie voltrokken waar het gaat om de betrokkenheid van nationale parlementen bij het Europese integratieproject. Deze revolutie heeft zeker ook in de Eerste Kamer plaatsgevonden, alleen – en dat zeg ik met trots – steeds minder in stilte.

In de afgelopen zittingsperiode heeft de Eerste Kamer haar eigen procedures ontwikkeld om Europese wetsvoorstellen te toetsen, de werkingssfeer van bestaande instrumenten uitgebreid tot het Europese en jaarlijkse welbespraakte Europadebatten gevoerd. Het vraagstuk van een nieuw Europees Verdrag geniet sinds de Conventie over de toekomst van Europa welhaast constante aandacht.

Ons gezamenlijk bewustzijn van het groter belang van Europa is één van de weinige voorbeelden waarbij de Eerste Kamer steeds minder in de publicitaire luwte opereert. Binnen Nederland, maar zeker ook over de landsgrenzen heen kan de Kamer bogen op een veelal gewaardeerde, actieve rol. De afgelopen week heb ik dat in Bratislava nog eens van enige collega's mogen vernemen tijdens de jaarlijkse Speakers Conference, de vergadering van parlementsvoorzitters waar voor het eerst de voorzitters uit 27 EU-lidstaten aan deelnamen.

Groot is de betrokkenheid van leden van dit huis de afgelopen vier jaar geweest in interparlementaire assemblees: Raad van Europa, OVSE, NAVO, Benelux en Interparliamentary Union. Talrijk zijn de parlementaire delegaties die Binnenhof 22 bezocht hebben. Van de staatshoofden die ons parlement bezochten en indruk maakten met hun toespraak aan het adres van onze Eerste en Tweede kamer noem ik in het bijzonder de President van de Russische Federatie Vladimir Poetin en de Koning van Jordanië Abdullah. Tweemaal ontvingen we met de Tweede Kamer de Secretaris - Generaal van de Verenigde Naties, achtereenvolgens Koffie Annan en Ban Ki-moon. Wij ontvingen de Voorzitter van het Europees Parlement, Hans-Gert Pöttering en, voor het eerst, een Voorzitter van de Europese Commissie, de huidige Voorzitter José Barroso. Van de vele bezoeken die leden van onze Kamer, veelal samen met leden van de Tweede Kamer, áán andere landen hebben gebracht, wil ik hier de reis van een parlementaire delegatie aan Australië noemen, dit in het kader van 400 jaar vriendschapsbetrekkingen tussen ons geografisch kleine land en de geografische reus (185 keer Nederland) aan de andere kant van de wereld; twee landen die politiek, cultureel, economisch zoveel verwantschap hebben en zich beide willen inzetten om vrede en vooruitgang in de wereld te bevorderen.

Het is zeker niet in de laatste plaats te danken aan vele Kamerleden van wie we vandaag afscheid moeten nemen, dat de Eerste Kamer zich in Europa en mondiaal met betrokkenheid en passie manifesteert. Hiervoor bestaat zeer veel erkenning. En het is het juiste moment de erkentelijkheid voor alle inspanningen hier ook binnen ons huis hardop uit te spreken.

Ambtelijke ondersteuning

Een en ander heeft niet kunnen plaatsvinden zonder de inspanningen die de Leden hiervoor hebben geleverd. Daarnaast wil ik hier ook memoreren dat de

ambtelijke organisatie die ons ondersteunt de afgelopen jaren grote veranderingen heeft ondergaan en daardoor beter in staat is gesteld om dit alles mede mogelijk te maken. Behalve de voor zovelen van u zo vanzelfsprekende dienstverlening van de medewerkers van de afdeling Bedrijfsvoering denk ik daarbij ook aan de – vooral kwalitatief – sterk toegenomen ondersteuning door de medewerkers van de afdeling Inhoudelijke Ondersteuning en de immer bereidwillige medewerking en organisatorische kwaliteiten van de medewerkers van de afdeling Communicatie & Protocol. Uiteraard horen in dit rijtje ook de plaatsvervangende Griffiers thuis, die de afzonderlijke commissies op professionele wijze ondersteunen. En dat alles onder leiding van onze Griffier, Geert Jan Hamilton, die zich sinds 1 september 2006 razendsnel heeft ingewerkt en inmiddels is uitgegroeid tot – in elk geval mijn – vertrouwde steun en toeverlaat. Ik wil daarom vanaf deze plaats de medewerkers hartelijk dank zeggen voor hun onvermoeibare, professionele en uiterst plezierige ondersteuning die de Leden de afgelopen vier jaar van hen hebben mogen ontvangen.

Geachte medeleden,

Ik kom tot het afscheid van de individuele Leden. Vandaag nemen 37 Leden afscheid van de Eerste Kamer. Een groot aantal van hen, omdat zij er zelf voor hebben gekozen hun lidmaatschap te beëindigen; een aantal andere Leden, omdat de uitslag van de verkiezingen hen daartoe dwingt. Zij allen kunnen echter terugblikken op een van de mooiste functies die een Nederlander mag bekleden, die van volksvertegenwoordiger. Ik wil geen van de collega's tekort doen en daarom zal ik in alfabetische volgorde stilstaan bij het lidmaatschap van ieder van hen, te beginnen bij Marbeth Bierman.

Beste **Marbeth**,

Ik wil bij jou vooral terugblikken op jouw rol als tweede ondervoorzitter in de afgelopen periode. Samen met eerste ondervoorzitter Erik Jurgens hebben wij met z'n drieën de huishoudelijke commissie gevormd. Dat was een boeiende taak, met name vanwege de enorme verandering die de Kamer voor ogen stond. Jij Marbeth hebt daarin een nadrukkelijke rol gespeeld, waarbij ook jij veel tijd en energie hebt gegeven aan het beter laten functioneren van deze Kamer. Jij paarde daarbij vriendelijkheid aan vasthoudendheid en zakelijkheid. Verder heb je met enige regelmaat mij vervangen in de rol van Voorzitter van deze Kamer. Dank daarvoor en voor de plezierige samenwerking in de HC. Ik vermeld verder dat jij het voorzitterschap vervulde van een niet onbelangrijke commissie, te weten de vaste commissie VRO en dat jij als een van de voortrekkers te boek staat van een fenomeen dat in deze periode ingang heeft gevonden: een commissie- en portefeuille overstijgend beleidsdebat met maar liefst zeven bewindslieden.

Een aantal jaren geleden, in een gezelschap van blijkbaar intellectuele heren kon ze het niet nalaten om te vermelden dat zij een opleiding gevolgd heeft voor kleuterleidster en na vandaag zal ze ongetwijfeld meer tijd steken in haar kleinkinderen, zo verwacht ik van deze trotse grootmoeder. Echter, **Nicolien van den Broek-Laman Trip** heeft ook een lange bestuurlijke carrière doorlopen op alle verdiepingen van het huis van Thorbecke; lid van provinciale staten van Gelderland, gedeputeerde in diezelfde provincie, burgemeester van Heemstede en lid van deze Kamer voor de VVD, waarvan 5 1/2 jaar als fractievoorzitter. In

die laatste hoedanigheid had zij een stevige inbreng in het College voor Senioren, waarbij de cultuurhistorische waarde van dit gebouw en zijn inrichting haar bijzondere aandacht hadden. Ook was zij voorzitter van de vaste commissie voor Algemene Zaken en huis der Koningin. Ze beheerde in al die jaren uiteenlopende portefeuilles, waarbij zij haar opvattingen altijd en overal met de voor haar zo kenmerkende présence en overtuigingskracht onder de aandacht van anderen wist te brengen. Die aanwezigheid zullen wij en met name de collega's van de VVD-fractie voortaan moeten missen.

Lou Coppoolse is pas sinds 16 januari 2007 lid van deze Kamer. Na het vertrek van Henk Woldring toonde hij zich bereid om voor deze korte periode senator te worden, waarvoor het CDA hem erkentelijk is. Hiervoor was hij zeventien jaar lid van provinciale staten van Zeeland, waarvan acht jaar gedeputeerde. Onderwijsman bij uitstek heeft hij, zoals wij allen weten, in de vorige vergadering van deze Kamer zijn maidenspeech gehouden over een wijziging van de Leerplichtwet. Hoewel Lou Coppoolse niet zal terugkeren in de senaat, blijft hij wel actief binnen het CDA als lid van het partijbestuur en voorzitter van het CDA in Zeeland.

Thea van Dalen was een van de weinige sigarenrokende senatoren in deze soms wel gekscherend genoemde "voor dames toegankelijke herensociëteit". Zij heeft zich laten kennen als een rustige en weloverwogen politica. Hoewel haar hart uitgaat naar de zorgsector, behartigde zij hier in de senaat even gedreven de VROM-portefeuille en die van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Of het nu ging om de Wet ruimtelijke ordening of om de Wet financiering sociale verzekeringen, zij wist altijd een stevige inhoudelijke bijdrage te leveren aan het debat. Na vandaag kan zij zich weer met volle overgave wijden aan functies op het terrein van de zorg die zij vervult in en rond haar woonplaats Hasselt (bij Zwolle).

De politieke carrière van **Dick Dees** gaat terug tot 1969, toen hij voorzitter werd van de JOVD. Hij was toen net bezig met zijn laatste studiejaar farmacie aan de Rijksuniversiteit van Utrecht. Sindsdien heeft hij tal van politieke en bestuurlijke functies vervuld, veelal op de twee beleidsterreinen die hij lief heeft, sport en zorg. Na veertien jaar lidmaatschap van de Tweede Kamer werd Dick Dees

staatssecretaris van WVC in het tweede Kabinet Lubbers. Hij legde toen op basis van het bekende rapport van de Commissie Dekker (Bereidheid tot verandering) de grondslag voor een nieuw zorgstelsel, waarvan hij als senator de voltooiing heeft mogen meemaken. In aansluiting op deze eerdere activiteit begon hij zijn lidmaatschap met de portefeuille zorg. Zijn maidenspeech ging over de prijzen van geneesmiddelen, een onderwerp dat sindsdien niets aan actualiteit heeft ingeboet. Spoedig wendde hij de blik in de richting van Wetenschapsbeleid en Hoger Onderwijs, en Buitenlands Zaken. Dees was ook buitengewoon actief in Europa als voorzitter en als lid van het Beneluxparlement, en als lid van de parlementaire assemblees van de Raad van Europa en de West-Europese Unie. Bovendien was hij voorzitter van de Nederlandse delegatie naar de Interparlementaire Unie. Nog zeer recentelijk was Dick zelfs te vinden in Spitsbergen. Volgens mij moet Dick daar de tweede Nederlander ooit zijn geweest, nadat het was ontdekt door Willem Barendsz in 1596. Overall acteert hij met toewijding en schijnbaar onvermoeibaar. Namens de hele Kamer voerde hij het woord bij het stevige debat met de minister van Buitenlandse Zaken over het Europees grondrechtenbureau, waarbij hij de opvattingen van alle fracties zorgvuldig wist te combineren tot een Kamerstandpunt, dat uiteindelijk verwoord werd in een unaniem aangenomen motie. De vele organisaties waar Dick Dees nog een nevenfunctie vervult, zullen met graagte de tijd claimen die met het einde van zijn lidmaatschap van de Eerste Kamer vrijkomt.

Ton Doesburg is – met een korte onderbreking van een half jaar – bijna acht jaar lid geweest van deze Kamer, eerst als woordvoerder Economische Zaken, later voor Europese Zaken en Verkeer en Waterstaat. Hoewel Ton Doesburg vele jaren lid is geweest van provinciale en gedeputeerde staten van Gelderland is hij sinds 1999 weer terug waar hij ooit begon, in het bedrijfsleven. Toen bij een bank die nu dreigt uiteen te vallen en nu bij een grote energieproducent die graag wil groeien. Zijn gedegen deskundigheid over en jarenlange ervaring in de energiesector was goed zichtbaar bij de debatten over onder meer de Wijziging van de Elektriciteitswet 1998 en bij de liberalisering en privatisering in netwerksectoren. In het hart van Europa, Brussel, was deze Fries met regelmaat te vinden. Zijn hart lag niet alleen bij de Europese Unie, maar ook bij de Benelux. Ton Doesburg was een van de meest actieve leden van het Beneluxparlement en heeft zich er ook voorstander van betuigd dat het unieke

samenwerkingsverband dat in zeker zin model heeft gestaan voor de Unie, na afloop van het huidige verdrag van de Benelux, wordt voortgezet. In de bilaterale sfeer heeft Ton Doesburg ook een belangrijke bijdrage geleverd aan de bestending van de vriendschapsband met de Franse senaat.

Zelf vindt hij het overdreven, maar een panel van 25 deskundigen wees twee jaar geleden collega **Jos van Gennip** aan als degene met de meeste invloed op het Nederlandse beleid voor ontwikkelingssamenwerking. In 1988 was dit echter al lang bekend bij een groot deel van de Nederlandse bevolking. Toen hij in 1988 terugkwam van een buitenlandse reis viel hij op Schiphol in een warm bad van duizenden mensen die zijn naam scandeerden. De vraag blijft nog immer onbeantwoord of Jos wist dat ook Yvonne van Gennip als Olympisch schaatskampioen op datzelfde moment onthaald werd.

Jos kent een jarenlange loopbaan in de ontwikkelingssamenwerking: directeur van het Centraal Missie Commissariaat, algemeen directeur van het Centraal Bureau medefinanciering Ontwikkelingsprogramma's, plv. DG Internationale Samenwerking bij het ministerie van BuZa en voorzitter van de Nationale Commissie voor Internationale Samenwerking en Duurzame Ontwikkeling. Hij is – samen met Eddy Schuyer – de langstzittende senator die vandaag vertrekt. Zestien jaar was Jos lid van deze Kamer, waarvan de laatste jaren tevens als voorzitter van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken. Van Gennip zijn inbreng in de debatten kenmerkte zich met gedegen analyses, historisch geschetste contexten en ook veel humor. Zo vergeleek Van Gennip in het afgelopen Europadebat de rol van de nationale parlementen met een cafetaria waarin je allerlei lekkers kunt kopen. Hij vroeg zich bovendien af of pessimisme inherent is aan het ouder worden. Hij bewijst zelf al het tegendeel. De Kamer heeft veelvuldig gebruik mogen maken van zijn uitgebreide kennis over en relaties met talrijke landen en hun politici en bestuurders. Dat is van grote waarde geweest voor de contacten die deze Kamer onderhoudt met het buitenland en waarvoor ik hier namens de collega's veel dank wil uitspreken. Jos van Gennip zullen wij ons blijven herinneren als een zwoeger voor het opheffen van de armoede, het geven van een stem aan kwetsbaren, rechtvaardigheid, veiligheid, 'good global governance' en democratische participatie. Hij was in

wisselwerking wereldburger én senator. Op luchthavens overal ter wereld liepen collega's de kans Jos van Gennip tegen het lijf te lopen, maar weinig senatoren waren op alle dagen van de week zo vaak in dit huis te vinden als Jos. Jos, nogmaals, veel dank voor je onvermoeibare inzet.

Jan de Graaf is daags voor de verkiezingen van provinciale staten dit jaar lid geworden van de Eerste Kamer, als opvolger van Ab Klink. Jan is gemeenteraadslid in Dronten en hij was lid van de Tweede Kamer van 1990 tot 1994. Tussen die twee vertegenwoordigende functies is hij lid geweest van zowel provinciale als gedeputeerde staten van Flevoland. Net als Lou Coppoolse is Jan de Graaf bereid een kortstondig lidmaatschap van deze Kamer te vervullen, waarvoor hem dank verschuldigd is. In die korte periode is hij bijzonder actief lid geweest van de vaste Commissie voor Onderwijs. Dat de plenaire afhandeling van een wijziging van de Leerplichtwet waarvoor hij zich bijzonder heeft ingezet, nog voor vandaag kon plaatsvinden, heeft hij helaas niet mogen meemaken.

Pas vorige week werd duidelijk dat collega **Jan Hamel** door de verkiezingsuitslag niet meer terug keert in de Eerste Kamer. Op het terrein van volksgezondheid, welzijn en sport betekent dat een flinke aderlating voor de partij, want Jan Hamel staat bekend als zeer deskundig op dat vlak. Wij hebben daar getuige van mogen zijn bij onder meer zijn bijdrage aan de debatten over de Wet op de jeugdzorg en de nieuwe zorgverzekeringswet. Ook is hij is niet bang om zijn nek uit te steken, zo blijkt uit zijn initiatief als bestuursvoorzitter van het Academisch Ziekenhuis Groningen om te pleiten voor meer particulier initiatief voor zorginstellingen. Gedreven, betrokken en – zoals hij zichzelf presenteerde op de internetsite van de Eerste Kamer – getekend door de gezondheidszorg.

Na een lange loopbaan bij de politie sluit **Rob Hessing** zijn daarop gevolgde carrière als politicus vandaag als senator af. In het kabinet Balkenende I was hij staatssecretaris van BZK met de portefeuille openbare orde en veiligheid. Met hem verdwijnt de politieke partij LPF van het Binnenhof; een partij die politiek Den Haag flink heeft opgeschud. En hoewel hij eind vorig jaar in een interview in de Haagse Courant zijn eigen rol als eenmansfractie in de senaat relativeerde, gaf de LPF bij de stemming over het wetsvoorstel tot vermindering van het

aantal statenleden, in februari 2005, wel de doorslag. Eens te meer een bewijs dat in deze Kamer elke stem telt.

De bijdrage van collega **Jan van Heukelum** is altijd duidelijk herkenbaar. Zijn inbrengen in de vergaderingen zijn direct en recht door zee. De collega's uit de commissies BZK, NAAZ en LNV zullen dit beeld ongetwijfeld herkennen. Hij houdt niet van veel omhaal van woorden, zoals bleek bij zijn inbreng in de vaak moeilijke debatten over gemeentelijke herindelingen, het correctief referendum en de wijziging van de Grondwet inzake de benoeming van de commissaris van de Koningin en burgemeester. Op het terrein van landbouw sprong zijn bijdrage bij de behandeling van de Wet Inrichting Landelijk Gebied in het oog. Jan is straight, no nonsens, recht toe recht aan. Ik zou bijna zeggen < met een kwinkslag >: Jan van Heukelum is een echte VVD'er. Jan, dank voor twaalf jaar inzet voor deze Kamer. Het ga je goed.

Op een geheel andere wijze dan zijn collega Jan van Heukelum heeft **Willem Hoekzema** gezicht gegeven aan de VVD. Na zijn staatssecretarisschap van Defensie in het kabinet Lubbers I was deze VVD-senator namelijk vijf jaar lang voorzitter van de VVD. Daarvoor en daarna was Willem Hoekzema burgemeester van achtereenvolgens Coevorden, Huizen en Den Helder. In de Eerste Kamer legde hij zich toe op defensie en de Europese Samenwerking. Zijn maidenspeech in november 2003 ging dan ook – ten overstaan van de toen net benoemde nieuwe Secretaris-generaal van de NAVO, maar toen nog minister van Buitenlandse Zaken, De Hoop Scheffer, – over de resultaten van de Europese Conventie. Overtuigd Europeaan is hij gebleven, getuige ook zijn inzet voor het behoud van de Adviesraad Internationale Vraagstukken en de opbouwende inbreng in de debatten over de Europese uitbreiding. Als voorzitter van de commissie defensie besloot Willem Hoekzema op een beetje druilerige donderdagmiddag het werkbezoek voor de volgende dag alsnog af te blazen. Ondanks uitblijvende weerwaarschuwingen van het KNMI en defensie zelf helemaal niet ongerust was over de voorspellingen, had Willem gewoon geen goed gevoel over het weer. Het bezoek werd dus afgeblazen. En warempel, wat bleek: de volgende ochtend was Nederland bedekt onder een dik pak sneeuw, was er storm en kon niemand zijn huis uit. Er zijn twee begrippen die uitstekend bij zowel deze onderwerpen als bij de persoon passen: zorgvuldigheid en geduld.

Willem, je zult voor de toekomst aan de Spaanse les moeten, dus ik zeg “Qué tengas mucha suerte”; veel succes!.

Eruditie, gevoel voor traditie naast progressiviteit, eloquentie in vele talen, humor en vasthoudendheid kenmerken de vertrekkende Eerste Onder-Voorzitter van deze Kamer, Erik Jurgens. Beste Erik, “*quod licet Iovi non licet bovi*” (some are more equal than others). De afgelopen vier jaar hebben wij – samen met Marbeth – als Huishoudelijke Commissie sturing gegeven aan de ambtelijke organisatie van de Eerste Kamer, waarbij een omvangrijk veranderingstraject is ingezet dat de het functioneren van de Kamer moest verbeteren en de zichtbaarheid vergroten. En ondanks dat “*veritas odium parit*” (de waarheid maakt vijanden) , zijn wij hierin geslaagd.

Daarnaast heb jij je hier de afgelopen twaalf jaar gemanifesteerd als een onvermoeibaar hoeder van de Grondwet, het staatsrecht en de mensenrechten. Of het nu ging om de aantasting van onze grondrechten, de positie van de senaat bij gedelegeerde regelgeving of om Europese ontwikkelingen die zonder bemoeienis van de Eerste Kamer geïmplementeerd worden in nationale wet- en regelgeving, jij hebt je in de senaat als een voorvechter getoond voor een eigenstandige rol en taakopvatting van de Eerste Kamer. Met jou als Kamerlid is de “*Quis custodiet ipsos custodes*” (wie zal de bewakers dan zelf bewaken) welhaast overbodig.

De regering heb je er geheel van weten te doordringen dat ze niet zomaar meer met gedelegeerde regelgeving moet komen, en zeker niet als die afwijkt van de wet. Hier geldt dus: Omne supervacuum pleno de pectore manat (als de geest iets ten volle heeft opgenomen, stroomt al het overtollige weg). Ik vermeld tenslotte nog dat jij ook in de kring van de Raad van Europa grote bekendheid en waardering geniet. Die waardering is er ook bij mij en ik denk dat dat tevens geldt voor alle collega’s hier in deze Kamer. Erik, dank voor je veelomvattende inbreng.

Hoe graag ik nu ook zou willen afsluiten met “Vale” of met “Nunc est bibendum”, voor deze keer zeg ik in het Latijn na waarmee we je vaak een betoog hebben

horen afsluiten: "*Ceterum censeo ius remittendi constituendum esse*". U weet wel wat dat betekent en u weet ook dat niet iedereen het daarmee eens is.

Elsabe Kalsbeek, familie van raadspensionaris Schimmelpenninck van der Oye wiens portret in de eregalerij van deze vergaderzaal te vinden is, heeft zich de afgelopen vier jaar laten kennen als een senator die vanuit een brede oriëntatie er niet voor terugdeinst om omvangrijke en complexe wetsvoorstellen te behandelen, getuige ook haar maidenspeech bij de behandeling van de Wet werk en bijstand. Haar bijdrage in deze Kamer kenmerkt zich meer door de inhoud dan door de politieke lading. Het is die aanpak die ook veel andere senatoren eigen is bij de invulling van hun lidmaatschap van de senaat. In het bijzonder wil ik haar bijdrage aan de behandeling van de Wet op de Jeugdzorg memoren, een voor de provincies buitengewoon belangrijke wet. Tijdens de provinciebezoeken waarbij zij zeer trouw aanwezig was, is deze wet vaak onderwerp van gesprek geweest. Op haar eigen bescheiden en charmante wijze heeft zij ook deelgenomen aan discussie met vele buitenlandse gasten van deze Kamer.

Vanwege zijn uitgebreide kennis en ervaring op het energieterrein lag het voor de hand dat **Niek Ketting** binnen zijn fractie de portefeuilles Economische Zaken en Milieu beheerde. Niek heeft zich in diverse debatten – waaronder die over de splitsing van energiebedrijven vorig najaar – laten kennen als een gedegen en vasthoudende debater. Voor Niek Ketting is een debat pas afgelopen als het de Kamer helemaal duidelijk is waar hij uiteindelijk mee instemt of niet. Die instelling past een Eerste Kamerlid, waardoor onduidelijkheden die in een eerder stadium van het wetgevingstraject zijn ontstaan hier worden weggenomen.

Aan vele debatten is de naam verbonden van Senator **Jos van der Lans**. Ik noem: het Schipholdossier, de ruimtelijke economische ontwikkeling van Nederland, het energiedebat, de AWBZ etc etc. Deze van oorsprong cultuur- en godsdienstpsycholoog koos in zijn rol als senator regelmatig voor verrassende invalshoeken die het debat in deze Kamer zeer zeker hebben verrijkt. De behandeling van de cultuurbegroting luisterde hij op met de voorlezing van gedichten en een jonge staatssecretaris van Cultuur mochten uit zijn handen een dichtbundel ontvangen. Buiten de Kamer is hij ook bekend als publicist. Veel van zijn publicaties hebben betrekking op de relatie burger-politiek, zo ook zijn

recent verschenen boek "Koning Burger", waarin hij stelt dat er helemaal geen kloof is tussen politiek en burger. Wat Jos van der Lans betreft moet volksvertegenwoordigers gewoon weer doen waarvoor ze gekozen zijn en zo was ook zijn opstelling in de Eerste Kamer. Wij hebben allen kunnen zien dat Jos van der Lans de nieuwe senatoren heeft bedacht met een handleiding "Hoe overleef ik de tweede termijn". Het zal de collega's die volgende week beëdigd worden, nog niet meevallen de welsprekendheid van Jos in eerste én tweede termijn te evenaren.

Meer dan wie ook was **Hannie van Leeuwen** in de afgelopen 27 jaar het sociale gezicht van het CDA. Eerst in de Tweede Kamer, de laatste twaalf jaar hier in de senaat. Hoewel er vandaag een einde komt aan een lange politieke carrière van misschien wel het bekendste Eerste Kamerlid van dit moment, gaat haar werk in andere organisaties verder: "Zolang ze me dulden en zolang ik niet in herhalingen val, blijf ik actief", zoals Hannie het zelf verwoorde in een van de vele interviews die zij vorig jaar gaf ter gelegenheid van haar tachtigste verjaardag. Onnavolgbaar is haar enorme werklust en grote dossierkennis op het sociale terrein. Velen van u staan de discussies die zij voerde met de regering over onder meer de nieuwe zorgwet nog helder voor ogen. Geen detail ontgaat haar en geen vraag aan de regering blijft onbeantwoord. Mede dankzij haar wijdverbreide netwerk dat reikt tot in de vezels van de maatschappij, krijgt Hannie haar informatie. Die maakt dat zij tot in de puntjes voorbereid is op de debatten met de regering. De vorige minister van Volksgezondheid was tot de tanden toe bewapend om de kritiek van senator Van Leeuwen te kunnen pareren. Op een bepaald moment wilde hij de teneur in het betoog van Hannie weergeven, maar hij had het – ietwat Freudiaans – over de terreur van Hannie. Deze minister was er zeer goed van doordrongen dat hij zijn wet pas zou kunnen binnenhalen, als hij de zorgen van Hannie over de uitvoerbaarheid in voldoende mate had weten weg te nemen.

Met het vertrek van Hannie uit de Eerste Kamer nemen we in dit huis afscheid van een markante, eigenzinnige en zeer betrokken politica die haar leven in dienst stelt van het algemene belang van de burger. Dat Hannie niet van plan is thuis achter de geraniums te gaan zitten, heeft zij gisteren aan de medewerkers zeer duidelijk te verstaan gegeven. Zij heeft al haar geraniums eenvoudigweg

wegge geven, hetgeen – zo ik heb begrepen – zeer gewaardeerd is. En voor wie denkt dat Hannie haar politieke loopbaan vandaag heeft beëindigd: afgelopen zaterdag is ze gekozen in het partijbestuur van het CDA! Zij zal van zich blijven doen spreken. Beste Hannie, namens de gehele Kamer, dank voor alles en het ga je goed.

Wolter Lemstra is de verpersoonlijking van de moderne oudere: langer doorwerken en daarbij demotie accepteren om dat mede mogelijk te maken. Toen Wolter Lemstra op 56-jarige leeftijd burgemeester van Hengelo werd, had hij er al veertig dienstjaren opzitten waarvan een groot aantal als topambtenaar bij diverse gemeenten en ministeries. Zijn collega SG's verklaarden hem voor gek dat hij voor Fl. 2000,- minder per maand burgemeester werd, zo liet hij een aantal jaren geleden optekenen in een interview met een managementblad. Maar Wolter wilde op tijd de spanningsboog ombuigen, want hij had veel van zijn collega's vroegtijdig zien 'sneuelen'. Erg verstandig van hem en zo kennen de meeste van ons Wolter ook: intelligent, zowel verstandelijk als sociaal, ambitieus en gedreven. Ook voor hem geldt bij uitstek: een dienaar van het publiek belang, zoals in zijn inbreng in een debat met minister Borst over het WRR-rapport 'De borging van het publiek belang' tussen de regels door onderstreept werd. Ruim twee jaar geleden tijdens het al eerder genoemde geïntegreerde beleidsdebat over de ruimtelijk-economische ontwikkeling van Nederland diende jij, Wolter, een motie in die de regering opdraagt alle grote nationale investeringen te baseren op vooraf aan de Staten-Generaal toe te zenden langetermijninvesteringstrategieën. Die kamerbreed aanvaarde motie-Lemstra is binnen de Haagse ministeries een begrip geworden. En terecht, want niet alleen bij wetgeving, maar ook als het om beleid gaat eist deze Kamer kwaliteit. Van harte hoop ik Wolter dat het je, na de ingrijpende en succesvol verlopen operatie waarvan je nu herstellende bent, nog lang gegeven is als oud-lid van deze Kamer de uitvoering van je motie in de praktijk te volgen.

Met zijn 53 jaar is Paul Luijten eigenlijk veel te jong om afscheid te nemen van deze Kamer. Maar na een lidmaatschap van 12 jaar is het, zo vind Paul, tijd voor iets nieuws. In die twaalf jaren heeft Paul Luijten zich in deze Kamer bezig gehouden met een breed scala aan onderwerpen. Van meet af aan was hij woordvoerder van zijn fractie op het soms delicate gebied van het mediarecht en

op het terrein van de telecomwetgeving. Maar ook op de beleidsterreinen onderwijs en economische zaken deed hij begrotingsdebatten en nam hij een belangrijk deel van de wetgeving op die terreinen voor zijn rekening. Met veel verve vervulde hij de laatste jaren de rol van voorzitter van de vaste commissie voor Economische Zaken, waarvan de vergaderingen onder zijn leiding tot de kortste ooit binnen dit huis gehouden kunnen worden gerekend. Na het verlaten van deze Kamer gunt Paul Luijten zich geen tijd om stil te zitten. Mede door zijn tomeloze energie en vlotte presentatie heeft hij in de loop van de jaren een gevarieerd netwerk opgebouwd waarbinnen altijd wel ergens een klus is voor Paul. Zolang het maar in Amsterdam is, zeg ik er meteen bij, want daar ligt zijn voorliefde, zo blijkt uit het overzicht van zijn nevenfuncties: bij AT5, het Koninklijk Concertgebouworkest en de Amsterdam Arena, om er maar een paar te noemen. Zijn functie bij de NV Luchthaven Schiphol zal er vermoedelijk wel toe leiden dat, gelet op de plannen rond de aanleg van een zesde baan, we hem nog wel eens langs zullen zien komen in deze Kamer.

Trude Maas heeft zich in de Eerste Kamer hard gemaakt voor 'een leven lang leren'. Als voorzitter van de commissie Wetenschap en Hoger Onderwijs en als lid van de commissie Economische Zaken had zij leren en innoveren hoog in het vaandel staan. Het past goed bij Trude, die tot voor kort bij de Hay Vision Society en eerder in haar carrière bij het CITO veel kennis en ervaring opdeed met de intellectuele ontwikkeling van mensen. Haar grote kracht ligt in haar netwerk in zowel het bedrijfsleven als de politiek. Naast haar hoofdfunctie vervulde en vervult zij bij diverse vooraanstaande ondernemingen posities aan de top. De in het bedrijfsleven opgedane ervaring klonk ook in deze Kamer door. Kennis is voor haar een sleutelbegrip, zoals zij bij wetsvoorstellen op het terrein van Onderwijs – bij voorbeeld dat over accreditatie in het hoger onderwijs – en begrotingsbehandelingen Onderwijs en Wetenschappen veelvuldig illustreerde. Na vandaag zal ze ongetwijfeld op andere plaatsen haar missie voortzetten met dezelfde energie en het altijd weer uitstekende humeur, die haar zo kenmerken.

Hij vertrok al eens eerder uit de Haagse politiek, na de Tweede Kamerverkiezingen in 2002, maar nu lijkt **Bert Middel** toch definitief Den Haag de rug toe te keren. Bert was lid – zoals hij het zelf beschreef in zijn boek Politiek handwerk, dat in april 2003 verscheen – van de geheime club van de

Eerste mei. De club van de echte socialisten. Zo hebben wij Bert in de Eerste Kamer ook leren kennen. Een echte socialist die met hart en ziel debatteerde over zijn portefeuilles immigratie en integratie. Eind 2005 werd Bert burgemeester in Smallingerland. Van zijn raad mocht hij de huidige periode Kamerperiode nog afmaken. Na vandaag kan hij zich volledig geven aan zijn burgemeesterschap.

Goos Minderman kwam in oktober 2006 in de senaat als opvolger van Sam Pormes. Hij hield binnen no-time zijn maidenspeech bij de Wet werken aan winst, een complex wetsvoorstel dat veel fiscale deskundigheid vroeg tegenover een zeer ervaren minister van Financiën. Behalve financiën beheerde Goos ook de portefeuilles Onderwijs, Economische Zaken en NAAZ. Als niet-Kamerlid schreef hij over het Kamerwerk eens in Trouw dat te gespecialiseerde Kamerleden kunnen leiden tot haarkloverij en het verlies van de hoofdlijnen. Ik ben benieuwd hoe hij daar nu – na zijn lidmaatschap van deze Kamer – naar kijkt. In elk geval mogen wij nog veel wetenschappelijke reflectie van hem verwachten, want ná zijn komst in onze Kamer is Goos Minderman benoemd tot hoogleraar public law en public governance aan de Vrije Universiteit.

Samen met Diederik Samsom was zij het gezicht van het educatieve project de Derde Kamer. **Herma Nap-Borger** deed dat op dezelfde rustige en vriendelijke wijze die wij van haar kennen hier in de senaat. Haar deskundigheid ligt op de beleidsterreinen onderwijs en gezondheidszorg. Onderwerpen waarmee zij voor haar lidmaatschap van deze Kamer ook al belast was als gedeputeerde in de provincie Overijssel. In de Kamer heeft zij met veel enthousiasme tijd en energie gestoken in de behandeling van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) en daar veel toezeggingen bij ontlokt, waardoor een adequate invoering van deze wet lijkt gewaarborgd. Daarnaast heeft Herma ook een aantal nevenfuncties in de gezondheidszorg waar zij zich op kan blijven richten na het einde van het lidmaatschap van deze Kamer. Veel succes daarmee.

Cees van den Oosten sluit vandaag een lange politieke en bestuurlijke carrière af, die al in 1970 begon met het lidmaatschap van de gemeenteraad van Maarssen. Hij werd daar later wethouder en ging vervolgens voor zijn partij ook de staten van Utrecht in. Bijna dertig jaar is hij daar lid van geweest, waarvan

zestien jaar als gedeputeerde. In de Eerste Kamer hield Cees van den Oosten zich vooral bezig met LNV en Verkeer & Waterstaat; beleidsterreinen waarop hij ook als gedeputeerde regelmatig van zich liet horen.

Als organisator van de jaarlijkse viswedstijd "Vis à Vis " voor leden van zijn politiek-bestuurlijke netwerk- een wedstrijd die Cees zodanig organiseert dat het onmogelijk is om niets te vangen- gaf hij blijk van veel praktische kennis van het visserijbeleid. Dat zelfde geldt voor zijn kennis van de waterstaat en de Nederlandse vaarwegen, die hij als pleziervaarder regelmatig in de praktijk brengt en aan de praktijk toetst.

Cees van de Oosten is een grote liefhebber én kenner van China, dat hij intussen vele malen heeft bezocht. Zijn nieuwste avontuur is het uitbouwen van de vriendschapsrelatie tussen de Nederlandse en Chinese Kamer van Koophandel. Met het beëindigen van zijn politieke carrière komt er dan ook voorlopig zeker geen eind aan de loopbaan van Cees van den Oosten.

Ook **Jan Pastoor** heeft er een lange bestuurlijke carrière opzitten. Al op zijn 35e werd hij burgemeester; eerst van Workum, later van Hindeloopen en Smilde. In 1987 werd Jan lid van gedeputeerde staten van Drenthe, in welke functie hij onder meer verantwoordelijk was voor de gemeentelijke herindeling die hij daar in een keer doorvoerde voor de gehele provincie. Dat vraagt een lange bestuurlijke adem, doorzettingsvermogen en tact. Het was dan ook geen toeval dat zijn maidenspeech samenviel met de behandeling van een voorstel voor gemeentelijke herindeling van – in dit geval – de gemeenten Hoevelaken en Nijkerk. Jan Pastoor heeft zich tijdens zijn lidmaatschap van deze Kamer bepaald niet onbetuigd gelaten als woordvoerder van zijn fractie op het brede terrein van het binnenlands bestuur. Gemeentelijke herindelingen werden zijn specialiteit en verder behandelde hij de wetgeving met betrekking tot het politiebestedel, de plusregio's, de samenwerkingsgebieden, de rampenbestrijding, het cameratoezicht en het integriteitsbeleid. Maar ook de volkshuisvesting en de ruimtelijke ordening hadden vanuit zijn bestuurlijke kennis en ervaring zijn interesse en aandacht. Met veel toewijding verrichtte Jan daarnaast een behoorlijk aantal partijpolitieke functies. Het CDA zal zijn inzet voor de partij en voor de eerste Kamerfractie missen.

Leo Platvoet staat bekend als een politicus met uitgesproken opvattingen, niet alleen in, maar ook over de Eerste Kamer. Het is geen geheim dat hij – en met hem de hele GroenLinksfractie – eigenlijk af wil van de senaat. Leo, je moet ons dan toch nog eens uitleggen waarom je af wilt van – en ik citeer je eigen weblog – *“een intrigerende mengeling van een warm bad, een zuigende behoudzucht, vriendelijke mensen en uiteindelijk toch ook: politieke strijd.”* Desondanks heeft Leo Platvoet heeft zich tijdens zijn achtjarige lidmaatschap van deze Kamer niet onbetuigd gelaten bij discussies die niet over het bestaansrecht van de Kamer gingen. Naast zijn stevige bijdragen aan debatten over de herinrichting van ons binnenlands bestuur, over de gekozen burgemeester en over de dualisering van het gemeente- en provinciebestuur trok het door hem aangevraagde interpellatiedebat in 2004 over de open brief van wijlen prins Bernhard natuurlijk veel aandacht. Interpellatiedebatten worden in de senaat zelden aangevraagd. Het past bij zijn persoon dat uitgerekend Leo Platvoet dat wel doet. Zijn werkzaamheden als senator heeft Leo Platvoet niet alleen binnen de muren van dit gebouw, maar minstens zo intensief daarbuiten verricht. Hij was een trouw en gewaardeerd deelnemer aan de vergaderingen van de Raad van Europa en de West Europese Unie en trad vele malen op als verkiezingswaarnemer in landen in vooral Oost-Europa. Wat velen van u wellicht niet weten is dat Platvoet buiten Nederland zelfs een andere naam bezigt. In Europa kent iedereen Leo als Mr Azerbeidzjan. Niet alleen wij, maar vast en zeker ook de Azerbeidzjanen zullen je missen. Met zijn vertrek vandaag verliest de Eerste Kamer een in veel opzichten actieve en spraakmakende senator.

Twee jaar en één maand was hij lid van deze Kamer, **Henk Pruiksm**a. Hij volgde in 2005 onze overleden collega Alis Koekoek op. Als doorgewinterde jurist hield Henk zich in deze Kamer onder meer bezig met de portefeuille justitie. Daarnaast was hij voorzitter van de vaste commissie voor Onderwijs. Zijn degelijke juridische kennis en ervaring dankt hij aan zijn verschillende functies die hij in de loop van de jaren heeft vervuld bij de rechterlijke macht, laatstelijk en nu nog steeds als coördinerend vice-president van het Gerechtshof in Leeuwarden. Ook voor Henk Pruiksm eindigt vandaag een lange politieke carrière, die in 1978 begon met het lidmaatschap van de gemeenteraad van Leeuwarden. Aansluitend werd hij in 1991 lid van provinciale staten van Fryslân, tot maart 2003. In onze kamer heeft hij zijn tanden gezet in enkele ‘stevige’

gemeentelijke herindelingen, de Wet medezeggenschap op scholen en, een wijziging van het wetboek van strafvordering.

Rudy Rabbinge geldt als dé autoriteit op het gebied van landbouw en ontwikkelingssamenwerking. Dat hij een gezaghebbend kamerlid is, blijkt onder meer uit het feit dat hij enkele malen als woordvoerder namens de hele kamer met de regering in debat is getreden, zoals bij de nieuwe wet gewasbescherming. Behalve hoogleraar is hij ook adviseur van de Verenigde Naties op dit terrein. Uiteraard hield Rudy zich ook in de senaat bezig met landbouw en was hij voorzitter van de vaste commissie voor Ontwikkelingssamenwerking. Ook Rudy Rabbinge zal na zijn vertrek uit de Eerste Kamer niet om werk verlegen zitten. De indrukwekkende lijst van zijn nevenfuncties verraadt een groot aantal activiteiten in zowel binnen- als buitenland. Rudy is inderdaad altijd op pad. Ik herinner mij dat na een mooie, maar behoorlijk inspannende parlementaire reis naar Australië Rudy nog even langs Ghana en New York moest voor hij op dinsdag weer gewoon het woord voerde in onze Kamer. We zullen ongetwijfeld nog geregeld van hem horen wanneer landbouw en ontwikkelingssamenwerking hier in de senaat aan de orde zijn.

Senator **Bob Ruers** neemt vandaag voor de tweede keer afscheid van de Eerste Kamer. Eerder als was hij lid van deze Kamer van 1998 tot aan de verkiezingen in 2003. Hij keerde vorig jaar terug als opvolger van de naar de Tweede Kamer vertrokken Ronald van Raak. Bob hield zich in de senaat bezig met justitie, onderwijs en wetenschapsbeleid, binnenlandse zaken en verkeer en waterstaat. Buiten deze Kamer geniet Ruers vooral bekendheid onder asbestslachtoffers met wiens lot hij zeer begaan is. Ook voor hen kan hij zich na vandaag weer volledig wijden aan zijn werk als advocaat in Utrecht.

Samen met collega Jos van Gennip behoort **Eddy Schuyer** tot de vertrekkende Leden die het langst lid zijn geweest van de Eerste Kamer, namelijk zestien jaar. Voor zijn Kamerlidmaatschap was Eddy al lang politiek actief; eerst als lid van de gemeenteraad van Wassenaar, later van provinciale staten in Zuid-Holland. In de Eerste Kamer beheerde hij de portefeuilles financiën, buitenlandse zaken, ESO en onderwijs. Eddy Schuyer is het levende bewijs dat iemand – hoewel deel

uitmakend van een kleine fractie – gewicht in de schaal kan leggen door de zuiverheid en consistentie van redeneren en de redelijkheid die hij daarbij betracht. Grote en moeilijke onderwerpen zoals werken aan winst, 'paarse krokodil', financieel toezicht, maar ook - van een geheel andere orde – de rechtspositie van de psychiatrische patiënt, ging Eddy niet uit de weg. Met Eddy Schuyer verliest de Eerste Kamer een zeer ervaren politicus, die altijd zeer zorgvuldig formuleert en overwogen zijn woorden kiest. Nog herstellende van een zware hartoperatie, die hij vorige maand heeft ondergaan, was Eddy bereid het weerbarstige dossier Griffie Interparlementaire Betrekkingen tot een goed einde te brengen. Vooral ook met het oog op zijn gezondheid zou ik willen zeggen: Eddy, het allerbeste toegewenst. Het ga je goed.

"Jeetje, kreetje professor", zo werd **Ed van Thijn** blijkens zijn "Dagboek van een onderhandelaar" deze maanden precies dertig jaren geleden aangesproken door de toenmalige hulpbode Foet van de Eerste Kamer die de onderhandelaars in de formatie na de verkiezingen van 25 mei 1977 van koffie, thee en broodjes voorzag. Dat je je intussen inderdaad professor mag noemen had je toen wellicht niet durven voorspellen.

Ed van Thijn, bij elkaar vijftien jaar lid van de Tweede Kamer, twee keer kort minister van Binnenlandse Zaken en elf jaar burgemeester van Amsterdam wordt niet voor niets door velen gezien als een zeer ervaren bestuurder. Sinds 1999 is hij lid van de Eerste Kamer. Hij was onder meer woordvoerder buitenlandse zaken. Vooral mensenrechten en het bestrijden van racisme kunnen daarbij op veel inzet en belangstelling rekenen van Van Thijn. Hoewel ook hij genoot van de relatieve rust en medialuwte in de Eerste Kamer, kon Ed van Thijn toch niet voorkomen dat hij een van de hoofdrolspelers werd tijdens het debat over de tweede lezing van de grondwetswijziging t.b.v. de gekozen burgemeester, ruim twee jaar geleden.

Zijn enorme ervaring en inzicht in het lands- en gemeentebestuur heeft Ed van Thijn in deze Kamer ingezet om te komen tot aanbevelingen aan de regering die er toe moeten leiden dat de eerder door de Algemene Rekenkamer gesignaleerde kloof tussen enerzijds het máken en anderzijds het uitvoeren van beleid wordt verkleind. De vaste commissie voor Binnenlandse Zaken heeft een door hem opgemaakt rapport over dit weerbarstige vraagstuk dan ook graag geadopteerd en aan de minister van BZK aangeboden. De nieuwe Kamer zal de

ontwikkelingen rondom dit rapport naar ik aanneem met bijzondere belangstelling volgen en vervolgen.

Het is te hopen dat Ed van Thijn na zijn vertrek uit deze Kamer nóg meer tijd dan nu zal vinden voor een liefhebberij waarin hij buitengewoon bedreven is; het schrijven. In een interview met de Kamerbode vertelde Ed dat hij wellicht nog wel eens een thriller zou willen schrijven die zich afspeelt in de Eerste Kamer. Wij zijn erg benieuwd of dat boek er gaat komen en zien de aanbieding ervan graag tegemoet op de plaats delict. Leo Platvoet laat via zijn website bovendien weten al een titel te hebben voor een politieke thriller: "De Slapende Senatoren". Ed, misschien moet je eens nadenken over een coproductie.

Na het vertrek van collega Eimert van Middelkoop, die in het nieuwe kabinet de ministerspost van Defensie bezet, keerde in februari van dit jaar **Jurn de Vries** terug in de senaat. In de vorige periode was hij ook al lid geweest. Hij hield zich toen onder meer bezig met het terrein van de belastingheffing en bepleitte zo groot mogelijke eenvoud en consistentie in heffingssystemen. Naast het Kamerwerk is hij jarenlang politiek actief geweest in de gemeenteraad van Amersfoort en binnen de Groen van Prinsterer-Stichting, het wetenschappelijke bureau van het GPV. Ook hij toonde zich bereid tot een nieuw kortstondig lidmaatschap van deze Kamer, waarvoor dank.

Collega **Ed Wagemakers** moet gerekend worden tot de oudgedienden. Hij sluit vandaag weliswaar een lidmaatschap af van vier jaar, maar ook eerder al was Ed Wagemakers lid van deze Kamer, namelijk van september 1983 tot de verkiezingen in 1995. Hij was woordvoerder justitie en defensie, maar Ed debatteert even moeiteloos en gedreven over onderwerpen als de bestuurssamenstelling van de waterschappen waarover wij drie weken geleden spraken in deze Kamer. Als het aankomt op de juridische houdbaarheid van dit soort wetsvoorstellen toont hij zich zeer vasthoudend en principieel. Ed Wagemakers behandelde gedurende zijn lidmaatschap van de eerste Kamer maar liefst 87 wetsvoorstellen en hij leverde daarnaast een schriftelijke inbreng bij 26 wetsvoorstellen die als hamerstuk werden afgedaan. Wat ik zelf vooral zal missen na zijn vertrek is de mooie, gedragen toon waarop hij zijn inbrengen verwoord. Maar bovenal zal ik de buitengewoon fraaie opbouw en de

inhoudelijke diepgang van zijn betogen missen. Ed slaagde er als geen in, na een meestal uitstekende eerste termijn, een tweede termijn neer te zetten die kwalitatief voor de eerste niet onderdeed. Ed, het ga je goed.

Kobus Walsma was de afgelopen vier jaar voorzitter van de vaste commissie voor LNV. Gezien zijn jarenlange ervaring in het agrarisch onderwijs en zijn brede kennis van zowel het landbouw- als het natuurbeleid een logische positie voor deze rasechte Fries. Kobus Walsma heeft hart voor wat hij als een belangrijke pijler van onze nationale welvaart en ons welzijn beschouwt: de landbouw. Bovendien heeft hij oog voor de grote veranderingen die er in de landbouw in Nederland gaande zijn en voor de consequenties die die op het beleid zullen en moeten hebben. Een ander, intensiever gebruik van ons landbouwareaal en meer aandacht voor de landschappelijke en toeristische waarden die ook de landbouw in zich heeft.

Kobus Walsma, een echte Fries, recht door zee, direct en zonder fratsen. Vóór zijn lidmaatschap van deze Kamer, dat begon in november 2000, was Kobus 21 jaar lid van provinciale staten van Fryslân, waarvan dertien jaar tevens lid van gedeputeerde staten. Hij had in die laatste functie veel verschillende portefeuilles, maar ook hier voerden landbouw en onderwijs de boventoon. In deze Kamer heeft Kobus Walsma zich op zijn bekende, zorgvuldige manier bezig gehouden met lastige wetgevingsdossiers, zoals de Wet ammoniak en veehouderij en de Meststoffenwet, met het waterbeleid in het algemeen en met de PKB Ruimte voor de Rivier in het bijzonder. Daarnaast debatteerde Kobus Walsma namens zijn fractie met de regering over de wet die de bachelor-masterstructuur in het hoger onderwijs invoerde en over de wet tot invoering van de accreditatie in het hoger onderwijs. Naast zijn politieke loopbaan heeft Kobus nog talloze nevenfuncties die maken dat hij na vandaag nog lang niet met pensioen gaat, al wordt hij dit najaar 65.

Ik heb voor deze toespraak alle dossiers van de vertrekkende Leden gelezen, waaronder hun maidenspeeches. De meest opvallende in die grote hoeveelheid buitengewoon interessante informatie, was wel de maidenspeech van **Agaath Witteman**, die zij uitsprak bij de behandeling van de begroting van het ministerie van OC&W op 16 maart 2004. Zij haalde daarin allerlei kunstenaars aan, bekende en minder bekende, beeldende kunstenaars en schrijvers,

kunstenaars uit het verleden, maar ook kunstenaars van deze tijd. Haar maidenspeech was zoals wij Agaath hebben leren kennen: extravert, artistiek verrassend en – als ik zo vrij mag zijn – eigenlijk ook een beetje prettig gestoord. Agaath gaf deze Kamer kortom een gevoel van 'joie de vivre'. Haar bijdragen op het terrein van de Mediawet en de Monumentenwet, waaronder die welke strekte tot implementatie van het Verdrag van Valetta (archeologische monumentenzorg) zullen ons bijblijven.

Willem Witteveen is een echte denker, zowel hier in de senaat als binnen zijn eigen Partij van de Arbeid. En omdat Willem veelvuldig publiceert in diverse dag- en weekbladen kunnen wij regelmatig kennis nemen van wat hij denkt. Veel onderwerpen waarover hij schrijft gaan over de politiek, in casu quo, de Eerste Kamer. Die artikelen zijn kritisch over de politiek en politici, maar ook verfrissend en – hoewel ik persoonlijk lang niet altijd de visies deel die Willem daarin ontvouwt – veelal positief van toon. In deze Kamer heeft zijn grondige en vaak doorwrochte inbreng een breed terrein bestreken. Ik noem: de dualisering van gemeente- en provinciebesturen, diverse wetsvoorstellen op het terrein van het strafrecht, de referendum voor de Europese grondwet, themadebatten justitie. Overigens was ook hij van mening dat het terugzendrecht moet worden ingevoerd. Ik hoop dat het handelen van de Eerste Kamer ook na vandaag nog regelmatig van zijn wetenschappelijke én politieke commentaar zal blijven voorzien.

En dan last but not least: **Diana de Wolff**, fractievoorzitter van GroenLinks en advocaat, gespecialiseerd in arbeidsrecht en sociale zekerheid. Zij was woordvoerder zeer uiteenlopende terreinen. Zeer in het oog springen haar bijdragen op het terrein van het strafrecht en het terrein van sociale zaken, waar de wetgeving vaak complex en omvangrijk is. Niet zelden kritiseerde zij de snelheid waarmee maatregelen op dit terrein elkaar opvolgden. Haar visie op een wetsvoorstel werd vaak gevoed door de ervaring die zij in de praktijk met de desbetreffende materie had opgedaan. Ook op het terrein van In 1999, kort na haar aantreden in de Kamer, schreef zij in een column op de internetsite van de Eerste Kamer dat de wetgever, dus ook de Leden van deze Kamer, beter zou moeten letten op de begrijpelijkheid en overzichtelijkheid van regelgeving. Allerlei pietluttige vragen, louter politieke statements en onbegrijpelijke

amendementen maken volgens haar parlementaire stukken zo omvangrijk en onaantrekkelijk voor het publiek dat die zich daar inhoudelijk steeds minder bij betrokken voelt. De paradoxale situatie doet zich voor dat Diana met haar strijd tegen onduidelijke wetsvoorstellen en verwarrende amendementen en door haar steekhoudende argumentatie en glasheldere betoogtrant, haar gevoel voor uitvoerbaarheid en effecten van wetgeving op burgers het bestaansrecht van de Eerste Kamer eigenlijk bij voortduring heeft bewezen. De Eerste Kamer zal deze scherp analyserende, integere politica node missen.

Ik deel de Kamer mede dat het Hare Majesteit de Koningin heeft behaagd op grond van de zojuist geciteerde curricula vitae een aantal Leden, die voldoen aan de reglementen voor de decoraties, een Koninklijke onderscheiding toe te kennen. Ik heb de eer die onderscheiding aan de betreffende personen te mogen overhandigen. Daarom vraag ik de volgende Leden zich in het midden van de zaal op te stellen: Bierman-Beukema toe Water, Van Dalen-Schiphorst, Engels, Ketting, Luijten, Rabbinge en Van den Oosten.

(De Voorzitter speldt de genoemde Leden de bij de aan hen toegekende Koninklijke onderscheidingen behorende versierselen van ridder in de orde van Oranje-Nassau op.)

De Voorzitter:

Ik verzoek de gedecoreerden om hun plaats weer in te nemen in de zaal. De Leden en de overige aanwezigen wijs ik erop dat straks, na afloop van deze vergadering, vanaf ongeveer 17.00 uur in de Ridderzaal er ruimschoots gelegenheid zal zijn om de gedecoreerden met hun onderscheiding te feliciteren.

Verder deel ik mede dat alle vertrekkende Leden vandaag een litho van Jean Jones met een afbeelding van het Kamergebouw zal worden aangeboden. Daarbij kunnen zij een keuze maken tussen afbeeldingen van de Binnenhofzijde van de Eerste Kamer en van de Hofvijverzijde. Na afloop van de receptie in de Ridderzaal zal een exemplaar van de gekozen versie aan hen worden overhandigd.

Waarde collegae, tenslotte wil ik u nog meegeven dat Thorbecke wellicht niet helemaal ongelijk had toen hij bij de verdediging van zijn ontwerp op een avondzitting van de Eerste Kamer - bij kaarslicht - verklaarde 'Mijne Heeren, wij gaan het land eene groote en blijvende weldaad bewijzen '. De afgelopen vier jaren waren een verrijking, hopelijk zal onze toekomst daar op voort borduren.